

Hely- és személynevek a magyar internetes gasztronómiai blogok és receptgyűjtemények ételneveiben*

1. Bevezetés. Az éttermek, cukrászdák étlapjait böngészve mindig felkeltik a vendégek érdeklődését az érdekesnek tűnő ételnevek. Sokan szívesebben választanak egy különleges nevű levest, húsetelt vagy desszertet, mint egy egyszerűt, már ismertet. A könyvesboltok polcain a hagyományosak mellett napjainkban egyre több, a legújabb diétáknak és mai divatoknak megfelelő szakácskönyv sorakozik. Az interneten is rengetegen vezetnek gasztronómiai blogokat, hoznak létre receptgyűjteményeket. A szerzők, a blogok különböző korú és nemű írói sokszor maguk adnak neveket az ételeknek, s ezek rendszerint nagyon ötletesek, felkeltik az olvasók figyelmét.

Az ételnevezések eredete a nyelvészeket is foglalkoztatja. Több tanulmány jelent már meg e témában. A személyneveket rejtő ételneveket vizsgálta többek között KÍCSI SÁNDOR ANDRÁS (2000) és G. BOGÁR EDIT (2004), SLÍZ MARIANN (2005) pedig a süteménynevekkel foglalkozott. Az ételek elnevezéseinek eredetére vonatkozóan sokszor további irodalmak (gyakran interneten elérhető források) segítségével találhatunk magyarázatot (Étel-szótár, FISCHER é. n., KÁDAS 2011; további egyedi hivatkozásokat l. a lábjegyzetekben).

Magam a következőkben az internetes blogok ételnevezéseit vizsgálom. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy mi jellemzi ezt az új, jelenkori névadást, azon belül is a hely- és személyneveket tartalmazó ételneveket. Nem foglalkoztam ugyanakkor például a márka- vagy állatneveket rejtő ételnevekkel. Fontos még megjegyezni, hogy a blogokra hagyományos, illetve országosan ismert ételek receptjei is felkerültek, így természetesen sok név nem a blogok szerzőinek vagy a receptek feltöltőinek az alkotása.

A kutatásom alapját 1370 ételnevezés képezte, melyből 674-ben szerepelt helynév, 645-ben pedig személynév; 25 tartalmazott hely- és személynevet egyaránt, 23 két személynevet, 3 pedig két helynevet. Ezek összesen 100 magyar gasztronómiai blogról származnak. A blogok kiválasztása tetszőlegesen történt a magyar gasztroblogok két gyűjtőoldalaról.¹ A kutatást 2016 márciusa és júliusa között végeztem, ennek eredményeit mutatom be az alábbiakban.

Az ételneveket minden esetben a blogokon talált eredeti, a szabályzatnak nem mindig megfelelő helyesírással közlöm. Például az idegen neveket a blog szerzője néha kiejtés szerint (vagy félig-meddig aszerint) írta le, pl. *Bokaccio szelet* (helyesen *Boccaccio*); de a magyar nevekben is számos alkalommal figyelhető meg hibás írásmód.

Az összegyűjtött elnevezéseket ételtípusok szerint csoportosítva a következő megfigyeléseket tettem. A vizsgált anyagban a legnagyobb mennyiségben süteménynevek fordultak elő, melyekben a személynevek domináltak. Ezt követték a hús- és halételek nevei, itt viszont a helynevek voltak túlnyomó többségben. A sós, kelt tészták esetében a

* A VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus Névadás és névhasználat – a multikulturális Kárpát-medencében című szimpóziumán (Pécs, 2016. aug. 23.) elhangzott előadás írott változata.

¹ <http://gasztro-blogok.blogspot.com/p/blogok.html>, <http://www.gasztroblogok.hu/> (2016. 08. 13.)

helynevek és a személynevek aránya hasonló volt. Ezt követték a levesek, zöldségköret-
tek és saláták, valamint az italok. Az ételfajták szerinti megoszlást az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat: Az elnevezések ételfajták szerinti megoszlása

Névajták	Leves	Hús- és halétel	Sütemény	Sós, kelt tészta	Zöldségköret, saláta	Ital	Összesen
Helynév	75	258	270	50	19	2	674
Személynév	23	79	481	52	8	2	645
Hely- és személynév	1	4	18	2	0	0	25
2 személynév	0	2	20	1	0	0	23
2 helynév	0	2	1	0	0	0	3
Összesen	99	345	790	105	27	4	1370

2. Helynevek. A helyneveket tartalmazó ételnevezéseket két fő csoportra osztottam aszerint, hogy magyarországi vagy külföldi nevet tartalmaztak. Voltak közöttük magyarországi települések, megyék, tájegységek, hegységek nevei, víznevek, valamint külföldi országok, városok, idegen tájegységek, szigetek, sőt még kontinensek nevei is.

2.1. Szemantikai elemzés. A vizsgált anyagban összesen 76 magyarországi és 143 külföldi helynév szerepelt. A magyarországiak között volt 49 helységnév, 9 tájegységnév, 6 megyenév, 6 hegységnév és 6 víznév. A magyar helynevek 15 megyéből származtak, a legtöbbjük Pest (7), Csongrád (6), Békés (5) és Győr-Moson-Sopron (5) megyéből. Volt köztük néhány, mely valamilyen helységnévnek csak az utótagját tartalmazta, pl. *Csabai töltött karaj*, *Fehérvári ostyasütemény*, *Lőrinci töltött káposzta*, *Óvári szelet tavasziasan*.

Tájegységek neveit rejtik a következő ételnevek: *Alföldi rakottas*, *Bácskai birkapörkölt*, *Hortobágyi húsos gombóc*, *Pandúrleves járszági módra*, *Ormánsági főtt percc*, *Szigetközi meggyes tejszínes* stb. **Me gyék** nevei jelentek meg az alábbiakban: *Nógrádi parasztleves*, *Szabolcsi almás máktorta*, *Vasi pecsenye*, *Zala kocka* stb. Magyarországi **hegységek** nevét rejtik például a *Sertésragu bakonyi módra*, *Mátrai borzas szelet*, *Mecsek krémes*, *Pilisi sertésgulyás*. A **víznevek** között megemlíthető például a *Baltoni csók*, *Mura-parti rakott káposzta*, *Tiszai halászlé*, *Velencei-tavi máj*. A Duna neve előfordul magyar és latin alakban is: *Duna hullám* és *Danubius torta*.

A külföldi helynevek között szerepelt 3 **kontinens** neve: *Afrikai kókuszos pite*, *Amerikai csokis fánk*, *Ázsiai grillezett kacsamell*. Megtalálható köztük 18 **ország név** a világ bármely tájáról; így Afrikából: pl. *Marokkói vöröslencse leves*; Észak- és Közép-Amerikából: *Kanadai magyar zöldbableves*, *Mexikói forró csokoládé*; Dél-Amerikából: *Kolumbiai krumplileves*, Európából: *Boszniai tojásleves*, *Montenegró szelet*, *Svájci ribizlis lepény*; Ázsiából: *Kínai sült tészta*, *Szíriai sólet*, *Vietnámi tavaszi tekerccs*. Előfordult az ételnevekben Csehország régi neve is: *Bohémia kocka*.

Az országneveken kívül összesen 27 országhoz tartozó 122-féle helynevet gyűjtöttem össze, melyek közt 77 helységnév, 28 tájegységnév, 8 hegységnév, 1 víznév és 8 szigetnév

volt. Ezek legtöbbje Olaszországhoz, Németországhoz, Romániához és Franciaországhoz tartozik.²

Külföldi **helységnevet** tartalmazó ételnevek közt említhető például a *Jeruzsálemi csokoládés kalács*, *Lipcei aranykrémes*, *Lyoni hagymaleves*. Külön kigyűjtöttem a határainkon túli magyarlakta területek helységneveit, melyek magyar alakban szerepeltek; így a mai Románia területén, Erdélyben: pl. *Csíkszeredai sertésborda*, *Palánkai kakaós tészta*; Szlovákiában: pl. *Hartyáni krémes*, *Pöstyéni szelet*; Ukrajnában: pl. *Csomafalvi polyékaleves*; Szerbiában: *Újvidéki szaftos karaj*.

A **tájegységek** kategóriájába soroltam például a tartományokat Ausztriában (*Burgenlandi koszorú*) vagy Németországban (*Holstein szelet*), a régiókat Olaszországban (*Piemonti mogyorótorta csokival*) és Franciaországban (*Elzászi rizlinges kakas*), az USA tagállamát (*Texasi sült áfonyás pite*), valamint egy történelmi régiót is (*Felvidéki túrós pite*). **Hegyláncokról**, **hegycsúcsokról** kapta nevét a *Kaukázusi csirke*, az *Uráli szelet* vagy a *Kilimanjaro torta*. **Szigetnévként** jegyeztem fel a *Bahama szeletet* vagy a *Mallorcai zöldseszes finomságot*.

2.2. Grammatikai elemzés. Az említett helynevek a leggyakrabban **minőségjelzős szintagmákat** alkottak *-i* képzős, melléknévi alakban. A legtöbbször a következők fordultak elő az ételnevekben: *Erdély* (41, pl. *Erdélyi zsványpecsenye puliszkával*), *Amerika* (39, pl. *Amerikai palacsintarózsza*), *Kína* (33, pl. *Kínai csípős savanyú leves*), *Bécs* (30, pl. *Bécsi fiákerpecsenye*), *Mexikó* (27, pl. *Mexikói pizzás csiga*), *Bologna* (26, pl. *Bolognai rakott sajtos tészta*).³ Itt meg kell jegyezni, hogy sok helynévből képzett jelző az ételekben az elkészítés módjára utal, pl. a *bakonyi* tejfölös-tejszínes, gombás étel piros paprikás mártással, a *mexikói* chilis vagy kukoricás, az *erdélyi* lehet tárkonyos, a *frankfurti* pedig virslivel és kelkáposztával készül (vö. *Ételszótár*).

A jelzős szintagma meghatározó tagjaként állhat a helynév nominativusban is, pl. *Bosporusz csirkemáj*, *Duna hullám*, *Zala kocka*. Feljegyeztem helynevet a minőségjelzős szintagma alaptagjaként is, pl. *Havas Tátra*, *Napsütötte Toszkána – avagy szilvás lepény másképpen*. Ritka volt a **birtokos jelzős szintagma**: *Mont Vully tejszínes süteménye*.

A másik típust a **határozós szintagmák** képviselik, mikor a helynév valamilyen határozóraggal szerepel, pl. *Brownie Amerikából*, *Krémes virág Ázsiából*. Az elkészítés módjára határozóragokkal vagy névutókkal is utalnak, pl. *Krumplisaláta indiaiul*, *Sertés-pofa csécsiesen*, *Jókai bableves szabolesiasan*, *Csirkefalatok Budapest módra*. Előfordult a módhatározói mellékmondat is: *Brassói, ahogy Zalában tanultam*. Találkoztam angol kifejezéssel is: *Csirkemell bakonyi style*; *Aszaltszilvás, fahéjas bárány Marokkó style*.

Néhány esetben az étel neve maga a helynév volt, pl. *Petrosani* romániai városnév (*Petrozsény*) vagy *Bermuda háromszög*.

Előfordult, hogy egy étel két, ugyanazon helynevet tartalmazó, de eltérő szerkezetű nevet viselt; pl. *Máj velencei módra* és *Velencei-tavi máj*.

² Vannak földrajzi nevek, melyek több országhoz is tartoznak, például a *Mont Blanc* vagy a *Kaukázus*, ezért nem adhatók meg pontos számadatok.

³ Nem képezték vizsgálatom tárgyát a népnévi jelzőjű ételnevek, pl. *Litván céklaleves*, *Norvég almatorta*. Néhány esetben alaki egybeesés miatt ugyanakkor a jelző az országra és a népre egyaránt utalhat, pl. *amerikai*, *indiai*, *kínai*. Ezeket belevettem a vizsgált anyagba.

2.3. A névadások háttéréhez. Hasonlóság lehetett a névadás alapja egyes, így a hegységnevet tartalmazó süteményeknél, mint a *Havas Tátra* vagy a *Tátra csúcs*.

Megfigyelhető, hogy a külföldi helynevek túlnyomó többségben magyar megnevezésükkel fordultak elő, pl. *Bécs*, *Brüsszel*, *Drezda*, *Firenze*, *Kassa*, *Lipcse*, *Párizs*, *Pozsony*. Kétféleképpen szerepelt viszont a német *Schwarzwald*, eredeti és magyar változatával: *Schwarzwald torta diétásan*, *Fekete-erdő muffin*. Volt az anyagban angol nyelvű ételnevezés is, ezek a *New York Cheesecake* és a *St. Louise cookies*.

Jóval gyakrabban találkozhatunk jelentéstapadással, például a *brassói aprópecsenye* jelzős szerkezetből jött létre a *brassói*. Ennek eredete azonban vitatott, elképzelhető, hogy nevét nem a romániai városnévről, hanem egy vendéglős neve után kapta (G. BOGÁR 2004: 199). Hasonló módon keletkezhetett a *berliner* és az *isler*. Itt ez a folyamat valószínűleg már a németben végbement, azaz csak a városnévhez csatolt német *-er* képző maradt meg, amely a valahonnan való származást jelöli (vö. *Berliner* 'berlini', *Ischler* 'ischli/Ischlból való'). Hasonló lehet a magyarázata a *Moszkauer*-nek is: *Moszkva* német nevéből (*Moskau*) jöhetett létre az *-er* képzővel. Ezek a süteménynevek kétféle alakban is szerepelhetnek a gyűjteményekben: *Berliner* vagy *Berlini sütemény*, *Isler* vagy *Ischli fánk*.

Itt érdemes kitérni arra, hogy a *Linzer* eredetével kapcsolatban felmerülhet-e a helynévi származtatás. A fenti példák analógiájára tévesen *Linz* város nevével kapcsolhatnánk össze, valójában azonban személynévi eredetű, ugyanis először *Linzer Rudolf* 1848-as főhadnagy tiszteletére készítették el.⁴ A blogokon előforduló *Linzi koszorú* elnevezés azonban utalhat a helynévi származásra a 17. századi *Linzi torta* alapján.⁵

Ötletes névadásra példa a szöveggyűléssel keletkezett *Bolánói spagaróni* a *bolognai spagetti* és a *milánói makaróni* keveredésével.

3. Személynevek. Az általam összegyűjtött anyag másik nagy részét a személynevet tartalmazó ételnevek képezték. A gasztronómiai blogokra feltett receptek elnevezéseiben talált személynevek kapcsán a következő csoportokat különítettem el: magyar és külföldi híres emberek, történelmi alakok, írók, költők, színészek, zenészek, művészek, festők, szentek, istenek, irodalmi alkotások, zeneművek hősei, mesefigurák, filmszereplők, híres szakácsok, szakácskönyvek írói, a blogok szerzője, más blog szerzőjének a neve, háziállatok neve.

3.1. Szemantikai elemzés. Ennek keretében egyrészt névvisezők szerint, másrészt a felhasznált személynévfajta szerint tekintem át a vizsgált anyagot.

3.1.1. Névvisezők szerint. Előfordultak a vizsgált anyagban **magyar történelmi alakok nevei**, pl. Deák Ferenc (*Deák Ferenc kuglófja*, *Deák-pecsenye*, *Deák torta*), Esterházy Pál Antal gróf (*Esterházy szelet*), Horthy Miklós (*Horthy lepény*), Kossuth Lajos (*Kossuth kenyér*, *Kossuth kifli*), Mátyás király (*Mátyás ponty*), Rákóczi Ferenc (*Rákóczi rostélyos*).

Számos **magyar művész** neve jelenik meg az ételek elnevezéseiben. A magyar írók, költők közül szerepeltek: Jókai Mór (*Jókai torta*, *Jókai bableves*), Krúdy Gyula (*Csontleves*

⁴ <http://www.origo.hu/tafelpicc/kozelet/20160119-a-szabadsagharcnak-koszonhetjuk-a-linzert-is-sutemeny-tortenet.html> (2016. 11. 10.)

⁵ <http://www.mindmegette.hu/linzer-isler-koszoru-46486> (2016. 11. 10.)

csigatésztával Krúdy kedvence), Márai Sándor (*Gundel avagy Márai palacsinta*),⁶ Petőfi Sándor (*Petőfi rostélyos*). A magyar színészeket képviseli Déryné Széppataki Róza (*Déryné szelet*) és Újházy Ede, debreceni színész (*Gyöngytyúk leves Újházy módra*). A magyar zenészek között említhető Dankó Pista, az egyik legnagyobb magyar cigányzenész és nótaszerző (*Dankó Pista kedvence*), valamint Rigó Jancsi, a 19. század második felében élt cigányprímás. Neve két alakban fordult elő, külön és egybeírva (*Rigó Jancsi ~ Rigójancsi*).

A vizsgált anyagban sok **külföldi híres ember, történelmi** vagy **legendás alak** neve rejlik. Néhány sütemény politikusról lett elnevezve, például az Egyesült Államok elnökéről, Barack Obamáról az *Obama almás süteménye*, melyet állítólag a beiktatásakor készítették. Petre Roman egykori román miniszterelnökről a *Petre Roman szelet*, Nyikita Szergejevics Hruscsov szovjet kommunista politikusról pedig a *Mákoskalács Hruscsovi tésztából*. Giuseppe Garibaldi olasz szabadsághős nevét viseli a *Garibaldi szelet*, a bibliai Hámánét, Ahasvérus király főminiszterét pedig a *Hámán füle*. Napóleonról lett elnevezve a *Napoleon torta*, a 19. században élt orosz Nesselrode grófról pedig a *Nesselrode krém*. John Davison Rockefeller amerikai bankár nevét viseli az *Osztriga Rockefeller*, a Rothschild családot a *Rothschild piskótaszívek*. A kókuszkecskához hasonló Lord Lamingtonról, a brit birodalom egy 19. század végi ausztráliai főtisztviselőjéről nyerte el nevét (*Lamington, az ausztrál kókuszkecske*). Megjelent még az orosz gróf Pavel Stroganov (*Stroganoff sonka*) és Wellington első hercege, Arthur Wellesley, akiről a *Wellington bélszín* kapta a nevét. Találtam egy legendás alakot is: Feketeszakáll, eredeti nevén Edward Teach, 17. század végi angol kalóz (*Fekete Szakáll kedvence*).

Híres női alakok neve is szerepel e csoportban. Charlotte walesi hercegnő nevét viseli a *Charlotte torta*.⁷ Ide tartozik továbbá du Barry grófné, XV. Lajos francia király szeretője (*Dubarry szelet*) és Viktória brit királynő (*Viktória torta*). Stefánia belga királyi hercegnő, Rudolf trónörökös özvegye, a magyar földbirtokos, osztrák–magyar diplomata, Lónyay Elemér gróf felesége a névadója a *Stefánia vagdaltnak*;⁸ egy Lotaringiában, Stanislaw Leszczyński herceg (korábban *I. Szaniszló* néven lengyel király) otthonában élő francia szobalány, Madeleine Paulmier pedig a *Madeleine*-nek.⁹

Külföldi művészek neve jelent meg a következő ételnevekben: Wolfgang Amadeus Mozarté (*Mozart tallérok karácsonyi köntösben*), illetve az orosz primabalerináé, Anna Pavlováé: *Pavlova torta*. Festők nevét rejtik a következő nevek: Giovanni Belliniét a *Bellini koktél*, Giotto di Bondone firenzei festőét a *Giotto golyók*, Raffaello Santi olasz festőét pedig a *Raffello golyók*. Megjelent egy mexikói festőné, Frida Kahlo neve is az egyik blogon, a mexikói Francisco G. Hagenbeck egyik regénye alapján, melyben a festőné saját receptjeit közli: *Pueblai mole Frida Kahlo füveskönyvéből*. Külföldi írók, költők neve is felbukkant a blogok ételneveiben: *Jane Austin forró csokoládéja*, *Alma Bayard módra*, *Boccaccio-szelet*, *Hemingway szelet*. Színész nevét rejti a *Bud Spencer kedvence*, tévés személyiségét a *Sally Lunn féle kenyér Martha Stewarttól* (az amerikai

⁶ Állítólag Márai Sándor felesége, Matzner Lola találta ki (vö. <http://www.foodandwine.hu/2015/10/30/palacsinta-a-marai-gundel-palacsinta-tortenete>).

⁷ <http://szepkepek.bloglap.hu/cikkek/hires-edessegek-hires-nevadoi-26530> (2016. 08. 13.)

⁸ <http://www.origo.hu/tafelpicc/kozelet/20120928-minden-vagdalt-fasirt-de-nem-minden-fasirt-vagdalt.html> (2016. 11. 15.)

⁹ <http://www.mindmegette.hu/madeleine-a-legendas-sutemeny-48825> (2016. 08. 13.)

üzletasszony, Martha Stewart műsorából) és a *Mangó-gyömbér leves Sarah Wiener után szabadon* (Sarah Wiener Kerner Köche című műsorából).

Szentek nevét rejtji a *Saint Honoré torta* (a cukrászok védőszentje), a *Szent Lúcia szeme* (a szembetegségben szenvedők és vakok patrónusáról) és a *Zeppole – Szent József fánkja*, melyet Dél-Olaszországban sütnék Szent Józsefnek, a szegények védelmezőjének a napján. Szintén vallási vonatkozása a *Ré szeme* megnevezés, mely Ré ókori egyiptomi **napisten** nevét örzi.

Idegen irodalmi vagy **zenei alkotások** hőseinek a nevét tartalmazzák a következők: *Gregor Samsa kenyere* (a blog szerzője, mivel megsavanyodott a kovász, kenyér helyett csülkös egytálételt készített családjának, így a név asszociáció Kafka *Atváltozás* című művére), *Citromos süti Sansa kedvence* (a Trónok harca könyv- és filmsorozat egyik szereplőjéről), *Hannah Swensen: Csokoládéba mártott meggyes csemege* (Joanne Fluke-nak a Hannah Swensen titokzatos esetei című regényéből). A *Tosca szelet* névadója Puccini operájából származik, a *Figaró szelet* pedig kaphatta a nevét Mozartnak a Figaro házassága vagy Rossininek A sevillai borbély című operájából is.

Filmek szereplőit rejtik például: a *Bridget Jones kék bonbonja*, *Hippolyt sütemény*, *Mrs. Lipton kiváló meggyes süteménye*, *Piedone tokány*, *Szándokán tál*.

Főként a gyerekeknek sütött születésnap torták vagy egyéb sütemények elnevezései között jelentek meg a **mesehősök** nevei: *Angry Birds*, *Barbie*, *Bogyó és Babóca*, *Fifi*, *Garfield*, *Gombóc Artúr*, *Hamupipőke*, *Hello Kitty*, *Hófehérke*, *Jumbó*, *Micimackó*, *Monster High*, *Shrek és Fiona*, *Spongyabob*, *Tom és Jerry*, valamint *Vuk*. Találkoztam *Mikulással* és *Télapó*-val is.

Az ételekben sokszor jelenik meg **magyar szakácsok** vezetékneve, például Csáky Sándoré a *Csáky-rostélyos*-ban. Dobos C. József szakácmesterről lett elnevezve a *Dobos torta*, Gerbeaud Emil pesti cukrász nevét viseli például a *Gerbeaud golyó*. A genfi születésű cukrász családnevének hangzás utáni lejegyzéséből jött létre és köznevesült a *zserbó*. Gundel Károly budapesti vendéglős nevét örzi a *Gundel palacsinta csokiöntettel*, Rákóczi János mesterszakácsét pedig a *Rákóczi-túrós*.

Az ételek gyakran kapják nevüket **szakácskönyvek** jobban vagy kevésbé ismert **íróiról**. Ilyen a *Horváth Iлона túrógombóca* vagy a *Farsangi fánk dr. Oetker módra*. Rachel Allennek, a Paprika TV műsorából ismert ír szakácsnőnek A család kedvencei című könyvéből került át a *Pralinés trüffel Rachel Allentől*, Giorgio Locatelli Ízek Itáliája című szakácskönyvéből pedig a *Locatelli keksze*. Ide tartozik még a *Csokoládétorta Steiner Kristóftól*, melyet a blog szerzője Steiner Kristófnak a Kristóf konyhája – mesés menük (nemcsak) vegánoknak című könyvéből vett át.

Sok esetben jegyeztem fel **híres külföldi szakácsok, étteremtulajdonosok** nevét tartalmazó ételneveket is. Ferran Adria katalán szakácsról, a molekuláris gasztronómia képviselőjéről lett elnevezve a *Gyümölcsös grillcsirke Ferran Adria módra*, Arnold Reuben amerikai étteremtulajdonosról pedig a *Majdnem Reuben szendvics*. Ide tartozik a *Sacher torta* Franz Sacher osztrák cukrász és a *Banános Savarin* Jean Anthelme Brillat-Savarin francia gasztronómiai szakíró után. Egy 19. századi francia szállodatulajdonos, Jean Tatin lányának, Stephanie-nak a specialitása a karamellizált almatorta volt (*Tatin torta*¹⁰), az

¹⁰ <http://www.mindmegette.hu/tarte-tatin-a-forditott-almatorta-48268> (2016. 08. 15.)

örmény Geyorg Avetisjan pedig Csehországban kezdte el gyártani és forgalmazni a családja nőtagjai után elnevezett *Marlenkát* 2003-ban.¹¹

A tévében szereplő **főzőműsorok sztárszakácsaitól** is sok étel receptjét átvették a blog-szerzők. Így Jamie Oliver brit sztárszakács műsorából került át az *Apró palacsinta Jamie Olivertől*, Lorraine Pascale brit szakácsnőéből a *Banános süti Lorraine Pascaletól*, Gordon Ramsay skót szakácsból a *Grillezett csirkecomb fűgével Ramsay módján*, Kalla Kálmán tévéműsorából pedig a *Paprikás csirke Chef Kalla módra*. Stahl Judit magyar televíziós műsorvezetőről és szakácskönyvíróról kapta nevét a *Stahl féle mustáros-hagymás csirke*.

Kutatásomban kíváncsi voltam arra is, vajon a **blogok szerzőjének a neve** megjelenik-e az ételnevekben. Találtam erre is példát, bár nem sokat. Az elnevezések tartalmazták a szerző keresztnévét, pl. *Bécsi burgonya Rita módra*, *Skandináv áfonyatorta a'la Ani*, *Svéd húsgolyók by Max*; családnevét eredeti vagy módosított alakban, pl. *Vigh túrós* (< *Vighné*), *Haidybéles* (< *Haidel*), *Somlói galuska a'la Solier* (< *Szoljár*); bece- vagy ragadványnevét, pl. *Manó gyors süti*, *Mimi szivárványtortája*; fantázianevét *Gasztropajti kedvence*. Más blogokról átvett recepteknél a blog írója természetesen feltünteti az étel nevében az eredeti szerzőt, gyakran azonban a blog nevével jelezve, pl. *Mákos rudak by Jókaja*, *Sajtrapogós a'la Aranytepsi*, *Sütőtökös-zsályás pite Felhőlánnyól*. Különös dologgal találkoztam egy esetben, ahol a blog írója egy, a kertükben észrevett fecskefarkú lepke hernyójáról nevezte el az ételt: *Hernyesz krumpli*, ennek alapja a hasonlóság volt.

Az ételek nevében szerepelnek még a blogszerző valamilyen rokonának, például lányának (*Szofi 1. önálló tortája*), fiának (*Arany Mennyország – Bendegúz kitalálománya*), unokájának (*Unokám Niki vajás kiflikéi*), anyósának (*Katarina piskóta tekerese*) vagy barátnőjének neve (*Andreea nescafés ünnepi süteménye*). Volt, hogy a blog szerzőjét egy divatékszer ihlette meg, melyhez hasonló kinézetű édességet próbált meg létrehozni, s az ékszerkészítő nevét foglalta bele az általa készített édesség nevébe (*panyizsuzsi praliné*).

Volt eset, amikor nem a készítőnek vagy a recept megalkotójának a neve szerepelt az étel elnevezésében, hanem azé, akinek ajánlotta, pl. *Betti küldte Briginek, azaz sajttorta; Brownie Flórától Flórának; Csokis pillangók Katusnak*.

3.1.2. Személynévfajták szerint. A keresztneveket vizsgálva a következőket állapíthatjuk meg. Az összegyűjtött anyagban 116-féle magyar női és férfinevet találtam.

A 92-féle magyar női név összesen 281-szer fordult elő, 118-szor teljes és 163-szor becézett alakban. A leggyakrabban a következő nevek szerepeltek: *Erzsébet* (22; *Böbe*, *Böske*, *Bözsi*, *Bözsike*, *Erzsébet*, *Erzsi*, *Erzsike*, *Erzsó*), *Zsuzsanna* (18; *Zsuzsa*, *Zsuzsi*, *Zsuzsika*), *Anna* (14; *Anna*, *Anci*, *Ancika*, *Ancsa*, *Ani*, *Annuska*, *Panna*) és *Katalin* (13; *Kata*, *Kati*, *Katika*, *Kató*, *Katóka*, *Katus*). Idegen női név ritkán szerepelt a vizsgált anyagban: *Audrey*, *Charlotte*, *Elizabeth*, *Elisa*, *Ilse*, *Katarina*, *Louise*, *Madeleine*, *Marlenka*, *Paulette* és *Zsizell* (a francia *Giselle* kiejtés szerinti változata).

24-féle magyar férfinevet találtam az anyagban, melyek 44-szer fordultak elő az ételnevekben, 26-szor teljes és 18-szor becézett alakban. A leggyakrabban szereplő nevek a *Ferdinánd* (5; *Ferdinánd*, *Ferdinándi*), *Lajos* (5; *Lajos*, *Lajcsi*, *Lala*), *Bence*, *Márton*, *Robi* (3-3). Idegen férfinev volt például a *Hámán* és a *Jamie*.

Jegyeztem fel olyan elnevezést, mely a keresztnév vagy a családnév és a *néni*, *bácsi*, *mama* szerkezetet tartalmazta, pl. *Kókuszos béles (Annuska néni-féle)*, *Misi bácsi lenmagos*

¹¹ <http://www.mindmegette.hu/marlenka-az-ormeny-mezes-48865> (2016. 08. 15.)

pogácsája, Zsuzsi mama olcsó sütije, Boyd mama kakaós keksze, Tete mama juhtúrós pogácsája stb.

Gyakran fordult elő kételemű név, azaz családnév és keresztnév együtt, pl. *Deák Ferenc kuglófja, Horváth Ilona túrógombóca, Jamie Oliver süttőkös pitéje*. Sokkal gyakoribb azonban a családnév magában, pl. *Kossuth kifli, Mozart szelet, Cukkini Orly módra* stb.

Ugyanaz az étel többféle néven is szerepelt, pl. *Kati szelet / Kató szelet / Kata szelet / Kati tészta / Kata pite* és *Katóka*; ilyen a *Bodros Kata* és *Borzas Kata*, illetve a *Részeg Izidor* és a *Részeges Izidor* is (az utóbbi egyébként a sütemény alkoholtartalmára utal).

Voltak ételnevek, melyek ugyanazt a személyt jelölték, de kétféle névvel, pl. *Bud Spencer* színész és a filmbeli alakja, *Piedone*.

A recept gyakran nem nevet, hanem rokonságot kifejező köznevet tartalmaz, az eredetére utalva; pl. *Húsleves a'la Anyu; Pék kifli (anyu receptje); Anyukám fűszeres keksze; Apuleves; Túrós lepény nagy módra; Nagy huncutkái; Mogyorós szelet Nagyanyótól; Mama fasírtja; Dédi töltött kiflije; Borsóleves, ahogy dédike mondta*. A blogszerző önmagát is megnevezte így: *az Én saját emeletes tortám, Tiramisu – ahogy én szeretem*.

3.2. Grammatikai elemzés. Az ételek neve legtöbbször szintagmát alkot, méghozzá általában **birtokos jelzőset**, pl. *Angelika álma, Bea kedvence, Nóra sütije*. A második leggyakoribb a **minőségjelzős szintagma**, melyben a személynév nominativusban áll a meghatározó tag előtt. Ilyenekre példa az *Anna szelet, Barbi krémes, Deák torta, Ferdinánd tekercs, Jókai bableves*. Az ételnevekben sokszor kombinálódik a birtokos jelzős és a minőségjelzős szintagma, pl. *Adélka néni túrós sütije, Zsuzsi finom teasüteménye*. Ritkán maga a személynév az étel neve: *Bözsike*, esetleg előfordulhat jelzői előtaggal: *Citromos Böske, Szedres Charlotte*, vagy lehet összetett szó előtagja: *Ancisüti, Haidybéles*.

Az ételt készítő neve szerepel még különböző **határozós szintagmákban** is. A leggyakoribb módok a következők: a francia eredetű **a'la** szerkezet: *Chilis bab a'la Bella*, szerkezetek a **-féle képzőszerű utótaggal**: *Ildi-féle kókuszos almás süti*; a **módra, módon, módján** **ragos névutókkal**: *Joghurtos pite Ági módra, Hal Dubarry módon, Grillezett csirkecomb fűgével Ramsay módján*. A recept származását különféle **határozóragokkal** is kifejezték; pl. *Édeskrumpli és társai Lolásan; Ökörszem Dóritól, Apró palacsinta Jamie Olivertől; Albán krémes Alexandra konyhájából*. **Névutók** is előfordulnak a személynevet tartalmazó teljes szerkezetben; pl. valakinek a receptje *alapján: Marlenka Alíz receptje alapján*; valaki *után: Pogácsa Napmátka után szabadon*. Ritkán fordult elő módhatározói **mellékmondat**, pl. *Almás pite, ahogy Ráhel készíti*. Elvétve találok *from* és *by angol elöljárószókkal* is: *Házi chokito from Juci, Svéd húsgolyók by Max*.

3.3. A névadások hátteréhez. Találkoztam véletlenszerű névadással is anyagomban: *Wilibáld csirketál*, ilyen névnap volt ugyanis, mikor a blogszerző megalkotta az ételt, illetve *Petőfi leves grizgaluskával*. Ötletet keresve a szerző ugyanis feltette magának a kérdést: „Minek nevezzetek?”, Petőfi verse alapján.

A személyneveknél is találkozhatunk hasonlóságon alapuló névadással, pl. a *Hámán füle, Mikulás tarka botja, Ré szeme, Shrek szelet, Téli sapkája* neveknél és a különböző mesealakokat ábrázoló, gyerekeknek készült születésnap torták esetében.

Ritkán a családnévek köznevesülésével is szembesülhetünk, pl. *Gerbeaud* és *zserbó*, vagy *Raffaello* és *Erdélyi raffaello szelet gyümölcsökkel*. Keresztnevek köznevesülésére példa a *charlotte, madeleine, marlenka*.

4. Több tulajdonnév az ételnevekben. A blogokon található ételnevek közt voltak, amelyek hely- és személynevet egyaránt tartalmaztak; pl. *Bounty kalács, ahogy Sylvia készíti, Fekete erdő torta Erzszi módra, Luca macskája (adventi kelt tészta Svédországból), Tatra csúcs recept (Edit-féle)*. Szerepelhet az étel megnevezésében két keresztnév is, pl. *Bájos Angelika szelet Eta módra, Erzsébet kocka recept (Magdi-féle), Shrek és Fiona szelet*. Egy ételnévben két helynévi jelző állt a származására utalva: *Somodi/torockói kalács*. Két esetben az ételnek két neve volt, s az egyik személy-, a másik helynevet tartalmazott: *Panna kedvence / Duna-hullám szelet; Nürnbergi puszi, avagy Elisa csókja*.

5. Összegzés. A véletlenszerűen kiválasztott száz blogról gyűjtött anyagban közel egyenlő arányban voltak hely- és személynevet tartalmazó ételnevek. A blogok a szakácskönyvekhez hasonlóan feltüntettek rengeteg ismert, hagyományos ételt, melyek híres emberekről lettek elnevezve, illetve sokszor a készítés módjára utaló helynévi jelzőt kaptak. A szakácskönyvektől eltérően az ételneveket gyakran maga a blogszerző alkotta, és e nevekben megjelent annak a személynek a neve is, akitől a receptet átvette. A blogok írói kipróbálták, átalakították, majd közölték ezeket. A forrás sok esetben híres magyar vagy külföldi televíziós személyiség volt. A helynevek legtöbbször minőségjelzős szintagmákban fordultak elő, *-i* képzős alakban. A személynevekénél a birtokos jelzős és a határozós szintagmák domináltak, ez utóbbi gyakran az *a'la* szerkezetben, de megfigyelhető volt angol kifejezések használata is. A személynevek közt gyakran fordultak elő fiktív nevek, film- és mesehősök nevei is.

Felhasznált források

angelawebcuki.blogspot.com; ani-culinaris.blog.hu; atetovaltlanykonyhaja.cafeblog.hu; az-otthonzei.blogspot.com; barbikonyhaja.blogspot.com; bisztronyul.hu; bombolone.blogspot.hu; chefviki.hu; citromhab.blogspot.com; colorsinthekitchen.com; csincilla.blogspot.com; danadiskitchen.blogspot.hu; dibbuk.hu; dietasmindennapok.blogspot.hu; dinavilaga.blogspot.hu; egycsipet.hu; eszticake.blogspot.com; eveandapple.blogspot.com; ezatutioldal.blogspot.com; fahej-cafe.blogspot.com; fakanalforgato.blogspot.com; finomreceptek.hu; florakonyha.blogspot.com; fozesfecseg.blogspot.com; fozniakarok.blogspot.com; fuszermania.blogspot.hu; gabicsek.blogspot.com; gabojsza.blogspot.com; gasztro.kabocaweb.hu; gasztromano.blogspot.com; gingerscukraszda.blogspot.com; gobehami.blogspot.com; gulyaslevesnyakkendoben.hu; gyomornyomor.blogspot.com; hankkareceptjei.blogspot.com; harmoniakonyha.blogspot.com; ildinyo.blogspot.com; ilikekonyha.blogspot.com; imikekonyhaja.blogspot.hu; insalatadipolpo.blogspot.com; izemlekek.blogspot.com; izharmonikus.blogspot.hu; juciakonyhafonok.blogspot.com; juditkonyhaja.blogspot.com; kataakonyhaban.blogspot.com; kingakonyha.blogspot.hu; kisildi.blogspot.com; konyhaboszi.blogspot.co.at; konyhaninnenkertentul.blogspot.hu; kozosenfozunk.blogspot.com; kulinaris.blogspot.com; labas-fazek-fakanal.blogspot.com; lacitromkonyha.blogspot.hu; lagrandeepicerie.blogspot.com; limarapeksege.hu; lorien.blog.hu; lorikonyha.blogspot.com; lucillasut.blogspot.com; macikonyha.blogspot.com; magdikonyha.blogspot.com; makacsakonyhaja.blogspot.com; malnakonyha.blogspot.com; mamakonyhaja.blogspot.com; maszatkonyha.hu; maxkonyhaja.hu; mennyeidesség.blogspot.com; mezesmadzag.blogspot.com; mezesotthon.blogspot.com;

mimiesmamaminikonyhaja.blogspot.hu; mimimamakonyhaja.blogspot.com; mindenamiszepe.blogspot.com; mindmegette.hu; mohakonyha.hu; muskatlibufe.blogspot.com; nagyititkai.blogspot.hu; otthonize.hu; pcovalisfinoman.blogspot.hu; pentekcukraszda.com; pkrumpli.blogspot.hu; pocakpanna.blogspot.com; pralineparadicsom.hu; receptdoktor.blogspot.hu; receptek365.info; receptek-liza.blogspot.com; recepteszter.blogspot.com; receptneked.hu; rozikonyha2.blogspot.com; snocy.blogspot.com; solier-gourmet.blogspot.com; streatorner.blogspot.com; suss-alkoss.blogspot.com; sutikbirodalma.hu; sutikucko.blogspot.com; szokekonyha.blogspot.com; tasty.hu; tobbmintmartas.blogspot.hu; tokmagifoz.blogspot.com; tomakonyha.blogspot.com; tortafiggo.blogspot.com; zsuzsifinomsagai.hu

Hivatkozott irodalom

- G. BOGÁR EDIT 2004. *Személynevet tartalmazó ételneveinkről*, In: LADÁNYI MÁRIA – DÉR CSILLA – HATTYÁR HELGA szerk., „...még onnét is eljutni túlra...” *Nyelvészeti és irodalmi tanulmányok Horváth Katalin tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 194–201.
 Ételszótár = <http://www.sajatszaka.hu/erdekessegek/etelszotar.html> (2016. 08. 13.)
 FISCHER ANNA é. n. *Híres sütemények híres névadói*. <http://www.bien.hu/otthon-kikapcsolodas/erdekessegek-nagyvilag/hires-sutemenyek-hires-nevadoi/113593> (2016. 08. 15.)
 KÁDAS LAJOS 2011. *60 híres magyar. 60 híres étel*. Kossuth Kiadó, Budapest.
 KICSI SÁNDOR ANDRÁS 2000. A személyekről vett ételnevekről. *Névtani Értesítő* 22: 104–117.
 SLÍZ MARIANN 2005. *Apácasóhaj, hangyaboly* és egyéb süteménynevek. *Névtani Értesítő* 27: 231–239.

TÖRÖK KATALIN
 Varsói Tudományegyetem
 Modern Filológiai Kar

KATALIN TÖRÖK, Place and personal names in the names of dishes on Hungarian gastronomy blogs and recipes on the Internet

The paper examines the names of dishes on Hungarian gastronomy blogs from a linguistic point of view. The author has collected 1380 names from one hundred blogs and collections of recipes on the Internet. The collected names include a Hungarian or a foreign place or personal name and were analysed with respect to their semantics and grammar. Place names in the names of dishes include the Hungarian names of settlements, regions, mountains, rivers; also the foreign names of countries, cities, regions, islands; and even the name of a continent. The names of famous people, politicians, historic figures, well-known chefs, TV stars and fictional characters, e.g. film or fairy tale characters can be found among the personal names listed. The examined names of dishes are most often qualifying, possessive or adverbial syntactic units. In many cases, the names include the blogger's own name or that of the person from whom the blogger borrowed the recipe, or to whom the blogger dedicated the dish.